

Роман Ігорович БОГДАНОВ,

доктор філософії з менеджменту

(Територіальне управління Державного бюро розслідувань, м. Хмельницький)

ФЕДЕРАЛЬНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ США ТА МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЙОГО ДОСВІДУ У ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ УКРАЇНИ

У статті акцентовано увагу на тому, що ключовими видами злочинів, які сьогодні розслідує ФБР, є: злочини, пов'язані із порушенням федеральних законів. Зазначене включає такі злочини, як: пограбування банків, вимагання викрадення та торгівля людьми; організована злочинність. При цьому розслідування ФБР можуть виходити за межі якогось конкретного штату; злочини, що вчиняються державними службовцями, зокрема: хабарництво, розкрадання, шахрайство, зловживання владою, тощо; злочини, пов'язані із порушенням громадянських прав людини, зокрема ФБР розслідує злочини, які були вчинені на підґрунті расової, релігійної ненависті, тощо; злочини, що були вчинені за допомогою використання інформаційних технологій, як-то: хакерство, крадіжка особистих даних, а також інші форми онлайн-шахрайства; злочини проти Національної безпеки, зокрема: шпигунство, тероризм і міжнародна організована злочинність. Він також розслідує порушення законів про контроль імпорту та експорту, а також міжнародну торгівлю зброєю.

Виділено наступні позитивні аспекти досвіду діяльності Федерального бюро розслідувань США, який можна використати за метою вдосконалення роботи Державного бюро розслідувань України (ДБР), включають такі: 1) високий рівень професіоналізм агентів ФБР. Зокрема Бюро може вдосконалювати свою роботу шляхом залучення на службу професіоналів з інших галузей, забезпечуючи при цьому постійну та систематичну підготовку та підтримку діючих працівників; 2) в процесі своєї діяльності ФБР фактично не обмежене в ресурсах (фінансових, матеріальних, технічних, тощо), що дає їм можливість не тільки швидко розслідувати будь-які злочини, а й ефективно попереджувати їх вчинення; 3) ФБР активно співпрацює з іншими правоохоронними органами по всьому світу. Бюро постійно розвиває міжнародні партнерства та здійснює обмін досвідом для більш ефективної протидії транснаціональній злочинності; 4) Бюро використовує передові технології у своїй діяльності, включаючи аналітику даних, кібербезпеку та інші інструменти. ФБР може інвестувати у розвиток сучасних технологій для покращення якості своїх розслідувань та оптимізації робочих процесів; 5) незважаючи на високий рівень самостійності та незалежності ФБР утримує високий стандарт відкритості та прозорості у своїй роботі, що сприяє підтримці довіри громадськості.

Ключові слова: Федеральне бюро розслідувань, Державне бюро розслідувань, зарубіжний досвід, удосконалення.

Постановка проблеми. Забезпечення в Україні режиму законності та правопорядку є одним із ключових завдань нашої країни, як демократичної соціально спрямованої та європейської держави. Для цього в системі державних інституцій було створено велику кількість органів державної влади, серед яких одним із найбільш нових є Державне бюро розслідувань України. Історія даного відомства сягає часів набуття української державою незалежності. Втім, в різні історичні період створенню цієї інституції заважали різні обставини соціального, економічного, політичного та іншого характеру. Разом із тим, незважаючи на те, що ДБР вже активно працює понад п'ять років, в його роботі залишається низка проблем, які потребують вирішення. Зазначене в свою чергу вимагає проведення комплексних теоретичних досліджень, присвячених вивченню зарубіжного досвіду у цій сфері. Особливо актуальним, на нашу думку, є дослідження досвіду США, адже саме ФБР стало своєрідним взірцем для створення ДБР в Україні.

Варто відзначити, що за роки існування ДБР, окремі проблемні аспекти його функціонування у своїх наукових працях розглядали О. В. Бордун, О. О. Джабурія, О. О. Драник, І. С. Ковальчук, М. С. Моїсєєв, Н. О. Рунова, О. А. Таньчук, О. В. Щербина та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість теоретичних здобутків, в науковій літературі відчувається брак комплексних досліджень, присвячених вивченню зарубіжного досвіду діяльності органів, аналогічних за повноваженнями та компетенцією до Державного бюро розслідувань України.

Мета статті полягає у тому, щоб узагальнити досвід функціонування Федерального бюро розслідувань США та опрацювати можливості його використання в розрізі покращення діяльності Державного бюро розслідувань України. Задля досягнення даної мети необхідно вирішити наступні завдання: узагальнити наукові погляди вчених, які вивчали діяльність ФБР США; здійснити аналіз норм чинного законодавства США, яке регулює діяльність ФБР.

Виклад основного матеріалу. ФБР «було утворено ще в 1908 році в якості спеціального розшукового підрозділу у складі федерального департаменту юстиції. Функції та повноваження ФБР змінювались відповідно до вимог суспільства. Так, на початку свого існування і до 1914 року ФБР здійснювало переважно поліцейське розслідування порушень антимонопольного законодавства, спрямованого на протидію торгівлі людьми. З 1934 року повноваження ФБР були розширені, з того часу ФБР почало займатись розслідуванням таких злочинів, як убивство чи напад на державного службовця; втеча з одного штату до іншого з метою уникнути пред'явлення обвинувачення; розбійні напади на банківські установи; порушення регламентації продажу та зберігання вогнепальної зброї тощо»¹.

¹ Шостко О. Ю. Протидія організованій злочинності в європейських країнах : монографія /

Тож, якщо раніше ФБР займалося розслідуванням організованої злочинності та викраденням людей, а також наданням допомоги місцевим правоохоронним органам, то з приходом в СРСР до влади Сталіна, а також фашистських урядів у Німеччині, Італії та Іспанії, Бюро почало зосереджувати увагу на іноземному шпигунстві та політичному підбурюванні в межах Сполучених Штатах. Особливо розширились функції ФБР за часів правління президента Франкліна Д. Рузвельта, який почав мобілізацію країни для прийняття участі у Другій Світовій війні. В той час ФБР, яке очолювалось Гувером, переслідувало нацистських і радянських шпигунів, а також громадян США, які симпатизували фашистській та радянській ідеології. Під таким приводом ФБР також переслідувало багатьох американських лівих і лібералів, у тому числі борців за громадянські права, антивоєнних і робітничих активістів¹. Цей політичний фокус значно посилювався по закінченню Другої світової війни, коли американо-радянське «суперництво» вилилось у «Холодну війну», а радянська влада посилювала шпигунство по відношенню до секретів американців, зокрема щодо вироблення зброї, в тому числі ядерної. У той час як Комітет Палати представників з антиамериканської діяльності намагався «викорінити» американців, підозрюваних у зв'язках з Радянським Союзом, внісши багатьох людей у «чорний список», ФБР також активно працювало у цьому напрямку. Гувер зібрав величезні досьє на багатьох видатних американців і в деяких випадках використовував цю інформацію для шантажу. Експансія ФБР під час холодної війни була скасована в 1970-х роках, починаючи з публічного викриття того, що агентство, співпрацюючи з ЦРУ та військовими розвідувальними службами, стежило та проникало у політичні організації США².

Сьогодні ж Федеральне бюро розслідувань є головним правоохоронним і внутрішнім розвідувальним органом уряду США. Його повноваження постійно розширювалися в останні десятиліття, особливо його роль посилювалась як антитерористичної сили після терактів 11 вересня 2001 року. Найвищою стратегічною метою Міністерства юстиції є «запобігання тероризму», що відображається в тому, як ФБР розподіляє ресурси між своїми майже тридцятьма п'ятьма тисячами співробітників. У 2015 році в агентстві було понад дванадцять тисяч співробітників, які працювали над контртероризмом і контррозвідкою, а також майже сім тисяч працювали над розвідкою. Але агентство все ще охоплює широкий спектр питань національної безпеки, а також організовану злочинність, злочинність «білих комірців», державну корупцію та порушення

Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х. : Право, 2009. С. 183; Білько М. В. Організація та діяльність Державного бюро розслідувань в Україні та Федерального бюро розслідувань у США: організаційно-правовий аналіз діяльності // Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 червня 2018 р.) / редкол.: Г. О. Ульянова (голова ред.), В. М. Дрьомін, Є. Л. Стрельцов [та ін.] ; НУ "ОЮА". Одеса : Юридична література, 2018. С. 94–97

¹ The FBI's Role in National Security. URL: <https://www.cfr.org/backgrounders/fbis-role-national-security>.

² Там само.

громадянських прав. Повноваження ФБР за останнє століття розширилися, як і федеральний закон, положення якого регулюють діяльності цього правоохоронного органу. Окрім того, її пріоритети та політика формуються фрагментарним законодавством, директивами виконавчої влади та прерогативами її власного керівництва¹.

Як слушно зазначає Т. Кравцова, головними завданнями ФБР є: «1) захист США від терористичної атаки; 2) захист США від іноземних розвідувальних операцій і шпionaжу; 3) захист США від кібербазованих нападів і злочинів у сфері високих технологій; 4) боротьба з корупцією на всіх рівнях; 5) захист громадянських прав; 6) боротьба з міжнародними/національними злочинними організаціями і підприємствами; 7) боротьба з головними «білокомірцевими» злочинами (наприклад махінації посадовців із державними коштами); 8) боротьба з найбільш тяжкими злочинами; 9) підтримка федеральних, штатів, місцевих і міжнародних партнерів»².

Тож, які ключові види злочинів сьогодні розслідує ФБР? До останніх, відповідно до норм чинного законодавства, віднесено наступні:

- злочини, пов'язані із порушенням федеральних законів. Зазначене включає такі злочини, як: пограбування банків, вимагання викрадення та торгівля людьми; організована злочинність. При цьому розслідування ФБР можуть виходити за межі якогось конкретного штату;

- злочини, що вчиняються державними службовцями, зокрема: хабарництво, розкрадання, шахрайство, зловживання владою, тощо;

- злочини, пов'язані із порушенням громадянських прав людини, зокрема ФБР розслідує злочини, які були вчинені на підґрунті расової, релігійної ненависті, тощо;

- злочини, що були вчинені за допомогою використання інформаційних технологій, як-то: хакерство, крадіжка особистих даних, а також інші форми онлайн-шахрайства;

- злочини проти Національної безпеки, зокрема: шпигунство, тероризм і міжнародна організована злочинність. Він також розслідує порушення законів про контроль імпорту та експорту, а також міжнародну торгівлю зброєю.

Варто відзначити, що ФБР також бере участь у об'єднаних оперативних групах з іншими федеральними, державними та місцевими правоохоронними органами для обміну ресурсами та досвідом для боротьби з певною злочинною діяльністю. Органи Бюро надають активну підтримку місцевим правоохоронним органам, яке передбачає: наукове, економічне, технічне, судово-медичне співробітництво³. Так, до прикладу, «підрозділ DOJ США з FCPA регулярно співпрацює з Федеральним бюро розслідувань

¹ The FBI's Role in National Security. URL: <https://www.cfr.org/background/fbis-role-national-security>.

² Кравцова Т., Кравцова О. Історія створення і функціонування федерального бюро розслідувань США. *Право і Безпека*. 2010. № 4. С. 17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2010_4_5.

³ When does the FBI get involved with local police investigations? URL: <https://www.goldsteinhillley.com/news/when-does-the-fbi-get-involved-with-local-police-investigations/>

(ФБР) для розслідування потенційних порушень FCPA. Відділ боротьби з міжнародною корупцією ФБР несе основну відповідальність за розслідування випадків міжнародної корупції та шахрайства та координує національну програму ФБР із забезпечення дотримання FCPA. ФБР також має спеціальні підрозділи FCPA, що складаються з спеціальних агентів ФБР, які відповідають за розслідування багатьох і підтримку всіх розслідувань FCPA, що проводяться ФБР. Крім того, Бюро розслідувань Міністерства національної безпеки, Відділ кримінальних розслідувань Податкового управління та Служба поштової інспекції регулярно розслідують потенційні порушення FCPA. У боротьбі з міжнародною корупцією бере участь і ряд інших відомств, включаючи Раду керуючих Федеральної резервної системи, Комісію з торгівлі товарними ф'ючерсами, Управління з контролю за іноземними активами та Мережу боротьби з фінансовими злочинами Міністерства фінансів¹.

Одним із важливих аспектів діяльності ФБР є його незалежність. Разом із тим, експерти кажуть, що одним із наслідків бюрократичної незалежності ФБР є те, що воно традиційно мало контролюється, що приводить до того, що його досить часто звинувачують у зловживаннях. Зауважимо, що оскарження справ, створених ФБР, давно поклали початок у судовій практиці. Так, до прикладу, голова Американського союзу громадянських свобод звинуватив Міністерство юстиції в порушенні Конституції, ряду федеральних законів, а також зловживанням таких методів, як: необґрунтовані обшуки та конфіскації, використання агентів-провокаторів під час рейдів, тощо. Інші знакові справи стосувалися таких питань, як допустимість прослуховування розмов як доказів. Судові суперечки щодо деяких із цих спірних методів тривають у антитерористичних операціях ФБР після 11 вересня.

В якості цікавого досвіду ФБР варто назвати процес відбору кадрів до даного відомства, який складається з семи етапів: «1. Подача онлайн-заяви до регіонального офісу ФБР і його розгляд. Кандидати, що задовольняють вимогам ФБР, допускаються до наступного етапу відбору; 2. Тестування (фаза I). Перша фаза тестування складається з блоку письмових тестів для оцінки навичок і здібностей критичного мислення включає три випробування: біографічний тест; тест логічних міркувань; тест ситуативних міркувань; 3. Тестування (фаза II). До другої фази тестування допускаються кандидати, які успішно пройшли першу фазу. Вона складається з двох випробувань: структуроване інтерв'ю; письмова вправа. 4. Повідомлення про умовне призначення. Кандидати, які успішно пройшли другу фазу тестування, отримують повідомлення про умовне призначення. Це повідомлення означає, що тепер починається спеціальне вивчення особистості кандидатів (пов'язане зі значними бюджетними витратами); 5. Тестування фізичної підготовленості. Федеральне бюро розслідувань

¹ Ресурсний путівник по Закону США про корупційні дії за кордоном (FCPA) / Кримінальний відділ Міністерства юстиції США ; Відділ правозастосування Комісії з цінних паперів та бірж США. URL: https://cgpa.com.ua/wp-content/uploads/2023/03/FCPA_web_new.pdf.

вимагає, щоб його агенти проходили тест на фізичну придатність, що складається з чотирьох вправ, розділених п'ятихвилинним перервою. В їх число входять: максимальна кількість присідань в одну хвилину; спринтерський біг на 300 метрів; максимальна кількість віджимань в упорі лежачи; біг на 1,5 милі»¹.

Не менш важливим питанням, якому слід приділити увагу у розрізі представленої проблематики, - це система оцінювання ефективності діяльності ФБР. Так, з 1 січня 2021 року Національна система звітності на основі інцидентів (NIBRS) ФБР стала національним стандартом звітності правоохоронних органів у Сполучених Штатах. Перехід до NIBRS означає значну зміну і покращення, зокрема у тому, як федеральний уряд вимірює та оцінює зареєстровані злочини. NIBRS збирає детальні дані про характеристики злочинних подій, зокрема: широкий спектр правопорушень; види та кількість втраченого майна; демографічна інформація про жертв, правопорушників і заарештованих; який тип зброї, якщо вона була використана в інциденті. Дані NIBRS точніше відображають типи злочинів, якими займаються поліцейські органи, як-от простий напад, жорстоке поводження з тваринами, знищення майна, залякування та крадіжка особистих даних. Широкий обсяг інформації, зібраної в NIBRS, значно покращив розуміння нацією злочинності та громадської безпеки [Error! Reference source not found.]. 2021 рік став першим роком, коли ФБР і BJS оцінили зареєстровану злочинність у Сполучених Штатах виключно на основі даних NIBRS. Ці оцінки злочинності були отримані на основі даних, наданих державними та місцевими правоохоронними органами, які отримали сертифікат звітувати за 2021 рік. Станом на травень 2023 року — 1) усі 50 штатів США та округ Колумбія сертифіковані для звітування даних про злочини до NIBRS; 2) 77% населення США охоплено правоохоронними органами NIBRS; 3) 119 агентств, сертифікованих NIBRS, обслуговують міста та округи з населенням 250 000 або більше, що охоплює загальну чисельність понад 65,4 мільйона осіб².

Висновки. Таким чином, проведений у вище аналіз дає змогу виділити наступні позитивні аспекти досвіду діяльності Федерального бюро розслідувань США, який можна використати за метою вдосконалення роботи Державного бюро розслідувань України (ДБР), включають такі:

1) високий рівень професіоналізму агентів ФБР. Зокрема Бюро може вдосконалювати свою роботу шляхом залучення на службу професіоналів з інших галузей, забезпечуючи при цьому постійну та систематичну підготовку та підтримку діючих працівників;

2) в процесі своєї діяльності ФБР фактично не обмежене в ресурсах (фінансових, матеріальних, технічних, тощо), що дає їм можливість не тільки швидко розслідувати будь-які злочини, а й ефективно

¹ Мюджахіт Б. Формування публічної безпеки в США : теоретичні засади. *Аспекти публічного управління*. 2021. Т. 9. № 4. С. 39–40.

² National Incident-Based Reporting System. URL: <https://bjs.ojp.gov/national-incident-based-reporting-system-nibrs>.

попереджувати їх вчинення;

3) ФБР активно співпрацює з іншими правоохоронними органами по всьому світу. Бюро постійно розвиває міжнародні партнерства та здійснює обмін досвідом для більш ефективної протидії транснаціональній злочинності;

4) Бюро використовує передові технології у своїй діяльності, включаючи аналітику даних, кібербезпеку та інші інструменти. ФБР може інвестувати у розвиток сучасних технологій для покращення якості своїх розслідувань та оптимізації робочих процесів;

5) незважаючи на високий рівень самостійності та незалежності ФБР утримує високий стандарт відкритості та прозорості у своїй роботі, що сприяє підтримці довіри громадськості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білько М. В. Організація та діяльність Державного бюро розслідувань в Україні та Федерального бюро розслідувань у США: організаційно-правовий аналіз діяльності // Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 червня 2018 р.) / редкол.: Г. О. Ульянова (голова ред.), В. М. Дрьомін, Є. Л. Стрельцов [та ін.] ; НУ "ОЮА". Одеса : Юридична література, 2018. С. 94–97.

2. Кравцова Т., Кравцова О. Історія створення і функціонування федерального бюро розслідувань США. *Право і Безпека*. 2010. № 4. С. 15–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2010_4_5.

3. Мюджахіт Б. Формування публічної безпеки в США : теоретичні засади. *Аспекти публічного управління*. 2021. Т. 9. № 4. С. 36–42.

4. Ресурсний путівник по Закону США про корупційні дії за кордоном (FCPA) / Кримінальний відділ Міністерства юстиції США ; Відділ правозастосування Комісії з цінних паперів та бірж США. URL: https://cgpa.com.ua/wp-content/uploads/2023/03/FCPA_web_new.pdf.

5. Шостко О. Ю. Протидія організованих злочинності в європейських країнах : монографія / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х. : Право, 2009. 400 с.

6. National Incident-Based Reporting System. URL: <https://bjs.ojp.gov/national-incident-based-reporting-system-nibrs>.

7. The FBI's Role in National Security. URL: <https://www.cfr.org/backgrounders/fbis-role-national-security>.

8. When does the FBI get involved with local police investigations? URL: <https://www.goldsteinhilley.com/news/when-does-the-fbi-get-involved-with-local-police-investigations/>

Стаття надійшла до редакції 30.11.2023

Roman Ih. BOGDANOV,
PhD in Management

(Territorial Department of the State Bureau of Investigation, Khmelnytskyi, Ukraine)

THE FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION OF THE USA AND THE POSSIBILITIES OF USING ITS EXPERIENCE IN THE ACTIVITIES OF THE STATE BUREAU OF INVESTIGATION OF UKRAINE

Attention is focused on the fact that the key types of crimes currently investigated by the FBI are: crimes related to violations of federal laws. This includes such crimes as: bank robbery, extortion, and human trafficking; organized crime. At the same time, FBI investigations can go beyond the borders of a particular state; crimes committed by public officials, in particular: bribery, embezzlement, fraud, abuse of power, etc.; crimes related to the violation of human civil rights, in particular, the FBI investigates crimes that were committed on the basis of racial, religious hatred, etc.; crimes committed through the use of information technology, such as hacking, identity theft, and other forms of online fraud; crimes against National Security, in particular: espionage, terrorism and international organized crime. It also investigates violations of import and export control laws, as well as the international arms trade.

The following positive aspects of the experience of the US Federal Bureau of Investigation, which can be used to improve the work of the State Bureau of Investigation of Ukraine (SBI), are highlighted, including the following: 1) high level of professionalism of FBI agents. In particular, the Bureau can improve its work by recruiting professionals from other fields, while ensuring constant and systematic training and support of existing employees; 2) in the process of its activity, the FBI is actually not limited in resources (financial, material, technical, etc.), which gives them the opportunity not only to quickly investigate any crimes, but also to effectively prevent their commission; 3) The FBI actively cooperates with other law enforcement agencies around the world. The Bureau constantly develops international partnerships and exchanges experience for more effective counteraction to transnational crime; 4) The Bureau uses advanced technologies in its operations, including data analytics, cyber security and other tools. The FBI can invest in the development of modern technologies to improve the quality of its investigations and optimize work processes; 5) despite the high level of autonomy and independence, the FBI maintains a high standard of openness and transparency in its work, which contributes to maintaining public trust.

Keywords: *Federal Bureau of Investigation, State Bureau of Investigation, foreign experience, improvement.*